

MILIEUVERKLARING OPERATIONEEL PROGRAMMA EFRO 2014-2020 VOOR HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Overwegende artikel 15, § 1, b) van de ordonnantie van 18 maart 2004 betreffende de milieueffectenbeoordeling van bepaalde plannen en programma's, omzetting van richtlijn 2001/42/EG van het Europees Parlement en de Raad van 27 juni 2001 betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's,

Overwegende de aanname door de Europese Commissie van het Operationeel Programma EFRO 2014-2020 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest,

Zal het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, als auteur van het Programma, het publiek en de bij de strategische milieubeoordeling van het OP betrokken instanties op de hoogte brengen, via deze milieuverklaring, van de manier waarop de milieuoverwegingen zijn opgenomen in het OP, en van de manier waarop het milieueffectenrapport, de geformuleerde adviezen en de resultaten van de uitgevoerde raadplegingen in overweging zijn genomen, alsook de redenen van de keuze voor het programma zoals het is aangenomen, gelet op de andere redelijke oplossingen die overwogen werden, en de genomen maatregelen met betrekking tot de follow-up.

De goedkeuringsbeslissing van het operationele programma en de beschikbaarstelling van het OP en deze milieuverklaring (met inbegrip van de genomen maatregelen met betrekking tot de follow-up van de milieueffecten) zullen daartoe bovendien aan des milieu-instanties (Brussels Instituut voor Milieubeheer en Raad voor het Leefmilieu van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest) en de gemeenten gecommuniceerd worden en gepubliceerd op de portaal-site <http://www.efro.irisnet.be> en voor bijkomende verspreiding bezorgd worden aan het Brussels Instituut voor Milieubeheer.

Zoals het Operationele Programma aangeeft, blijft het Gewest gekenmerkt door een **sociale, economische en milieugebonden dualisering** van het grondgebied.

Op het vlak van het leefmilieu is de bodem in deze centrale wijken het meest vervuild, heerst er een lagere luchtkwaliteit, moeten de inwoners meer autoverkeer en lawaai verduren, beschikken ze over minder groenzones en wonen ze in gebouwen die minder energie-efficiënt zijn.

Op sociaal vlak vertaalt de dualisering zich met name in hogere werkloosheidscijfers (vooral onder de jongeren), lagere inkomens en een lagere levensverwachting voor de inwoners van de centraal gelegen wijken. Op economisch vlak heeft de desindustrialisering de kanaalzone bijzonder hard getroffen waardoor het stedelijke en economische weefsel er sterk verzwakt is, met als resultaat een industrieel erfgoed dat er verlaten bijligt en tal van braakliggende industrieterreinen die deze zones minder aantrekkelijk maken. In die context vormt de vermindering van de dualisering een centrale uitdaging die maatregelen vereist om de ongelijkheden tussen de gewesten weg te werken en de sociale insluiting te verbeteren. Dat kan door het netwerk van nabijheidsinfrastructuren, die deze gebieden vaak ontberen, te versterken.

Deze maatregelen doorkruisen het economische, milieugerelateerde en sociale domein en beogen de verbetering, inde achtergestelde wijken, van het levenskader van de inwoners, ondernemingen en verenigingen.

Bovendien is het Brussels Gewest een bijzonder geval, aangezien het een statuut van **stadsgewest** heeft. Dat zorgt ervoor dat de ontwikkeling op een geïntegreerde manier moet verlopen en dat er ook rekening moet worden gehouden met de stadsgebonden problematieken die zich daar afspelen. Het gaat daarbij voornamelijk om het beheersen van de demografische boom, het rationele beheer van grondstoffen (water, groenzones, afvalstoffen, enz.), het creëren van activiteiten en werkgelegenheid voor de Brusselaars en ervoor zorgen dat de gebouwen energie-efficiënter worden. In dat opzicht wil de volledige EFRO-programmering in Brussel de werking van het stedelijke metabolisme van het Gewest verbeteren¹. Deze beleidsvoornemens passen volledig in de logica van de duurzame stedelijke ontwikkeling die wordt nagestreefd in het cohesiebeleid voor de periode 2014-2020 (art. 7 van de Europese verordening betreffende het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling), en in de logica van het voorontwerp van het Regionaal Plan voor Duurzame Ontwikkeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Deze voornemens maken het ook mogelijk om op een geïntegreerde en aangepaste wijze een antwoord te bieden op de economische, milieugebonden, klimaatgebonden, demografische en sociale uitdagingen in Brussel en een concurrentiële economische activiteit op nationaal en internationaal niveau te promoten.

Ten eerste wordt de behoefte naar **economische ontwikkeling** in Brussel vervuld door het stedelijke metabolisme te verbeteren. De economische activiteit staat namelijk centraal in de uitdagingen op het vlak van de duurzaamheid, in het bijzonder in de steden. Door resoluut te kiezen voor een overgang naar een koolstofarme economie, zal de Brusselse economie in staat zijn om voor de werkgelegenheid van de toekomst te zorgen. Daarbij gaat het erom de innovatie en onderzoeksactiviteiten te ondersteunen die beantwoorden aan de uitdagingen in Brussel, die een sociaal en economisch valorisatiepotentieel bieden (met commerciële of maatschappelijke weerslag) en die uitgaan van de troeven en opportuniteiten die het Gewest te bieden heeft. Het gaat er ook om de sectoren te ondersteunen die voor sociaaleconomische ontwikkeling zorgen (ondersteuning voor het ondernemerschap, financiële steun bij het opstarten van een economische activiteit, ontwikkelingssteun) en veelbelovend zijn op het vlak van werkgelegenheid en economische weerslag voor de Brusselaars, met inbegrip van laaggeschoolden (met name binnen de sociale economie). De assen 1 en 2 van het OP zijn duidelijk opgebouwd rond deze doelstelling.

Vervolgens beantwoordt ze aan de **milieugebonden uitdagingen** waarmee het Gewest wordt geconfronteerd. Als Stadsgewest is het BHG een grote verbruiker van grondstoffen, hetzij rechtstreeks op het Brusselse grondgebied, hetzij onrechtstreeks omwille van de grondstoffen, goederen en diensten dat het Gewest importeert of exporteert. Dat heeft zowel 'stroomopwaarts' als 'stroomafwaarts' gevolgen wat de afname van energie en grondstoffen

¹ Volgens Paul Duvignaud werkt de stad als een ecosysteem, doordat ze (soms van ver weg) een aantal elementen importeert ("binnenkomende" stromen: energie, mobiliteit, voeding, ...), die onmisbaar zijn voor haar functioneren, en ze metaboliseert (stadsactiviteiten).

en de productie van afvalstoffen betreft (met een grote impact op de ecosystemen en ruimer genomen ook de biosfeer). In deze context, en meer bepaald via as 3, heeft het OP als doelstelling om de volgende problematieken aan te pakken: de ontwikkeling van hernieuwbare energieën, de verbetering van de energieprestatie van de gebouwen, de ontwikkeling van korte ketens en de functionele economie, alsook het saneren van vervuilde bodems.

Ten slotte, omdat ze duurzame dynamieken genereert, is het zo dat de verbetering van het stedelijke metabolisme bijdraagt tot de **sociale vooruitgang**, aangezien ze een antwoord biedt op bepaalde sociale uitdagingen in Brussel, zoals de demografische druk, het creëren van werkgelegenheid voor de Brusselaars, de sociale insluiting en de verbetering van het levenskader. Door de stromen te optimaliseren zal het, in het licht van de demografische groei in de stad, mogelijk worden om de extra bevolking in een betere stad te laten leven, waarbij de bevolkingsdichtheid onder controle wordt gehouden. Bovendien zal dit het levenskader verbeteren en zal iedereen over het gehele grondgebied toegang krijgen tot nabijgelegen uitrusting en infrastructuur. As 4 van het OP wil deze aspecten aanpakken. Een betere werking van het stedelijke metabolisme van het Gewest vormt in die zin het algemene kader waar de hele programmering rond is gebouwd. De gekozen projecten zullen moeten aantonen dat ze in staat zijn om deze aanpak te volgen. Dankzij deze systemische aanpak zal voorts ook de weerbaarheid van het Gewest tegen sociale, economische en ecologische crisissen verhoogd worden.

Het Ontwerpprogramma, dat tot stand kwam via een lang samenwerkingsproces tussen diverse partners - die worden toegelicht in Afdeling 7 van het Operationele programma - werd op 19 december 2013 goedgekeurd en onderworpen aan een breed formeel overleg tussen de geïdentificeerde belanghebbende partijen. De Brusselse Hoofdstedelijke Regering heeft bij deze gelegenheid ook ingestemd met:

- het ontwerp van milieueffectenrapport met betrekking tot het Operationele programma EFRO 2014-2020,
- het principe om een openbaar onderzoek te verrichten over het ontwerp van Operationele programma en het rapport over de hieruit voortvloeiende milieueffecten,
- het principe om het ontwerp van Operationele programma EFRO 2014-2020 en het rapport over de hieruit voortvloeiende milieueffecten voor advies voor te leggen aan het Brussels Instituut voor Milieubeheer en aan alle Brusselse gemeenten,
- het principe om het ontwerp van Operationele programma EFRO voor advies voor te leggen aan de Economische en Sociale Raad van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de Raad voor het Wetenschapsbeleid en het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding,
- de inrichting van een begeleidingscomité voor het Operationele programma EFRO 2014-2020.

Na kennis te hebben genomen van de adviezen op grond van dit proces, heeft de regering op 3 april 2014 het standpunt van het Gewest als reactie op het openbaar onderzoek betreffende het Operationeel programma en het bijbehorende milieueffectenrapport,

goedgekeurd, en op grond hiervan een aantal wijzigingen aangebracht aan het ontwerp van het Operationele programma.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft in herhalende samenwerking met de auteur van het milieueffectenrapport onmiddellijk de besluiten van het milieueffectenrapport kunnen integreren in de tekst van het Operationele programma.

Mate waarin rekening wordt gehouden met het milieueffectenrapport

Het milieueffectenrapport met betrekking tot het ontwerp van Operationele programma EFRO 2014-2020 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werd op 13 november 2013 afgeleverd door een externe beoordelaar en op 19 december 2013 bekrachtigd door de Brusselse Hoofdstedelijke Regering. Dit document werd toegevoegd aan het ontwerp van het Operationele Programma dat voor openbaar onderzoek werd voorgelegd, in overeenstemming met de ordonnantie van 18 maart 2014 betreffende de milieueffectenbeoordeling van bepaalde plannen en programma's (inzonderheid artikel 11).

Dat rapport was uitgevoerd in toepassing van de ordonnantie van 18 maart 2014 betreffende de milieueffectenbeoordeling van bepaalde plannen en programma's.

De beoordelaar van het Programma heeft een tweede versie van het milieueffectenrapport afgeleverd. Zijn conclusies luiden als volgt:

"Het OP heeft een aantal wijzigingen ondergaan sinds de aflevering van dit MER in november 2013. Gelet op het feit dat het OP tot stand is gekomen via een breed overleg, is dit niet verwonderlijk.

De belangrijkste wijziging betreft de interventiestructuur; de voormalige "krachtlijn 1" werd opgesplitst in twee luiken: een nieuwe "krachtlijn 1" die gericht is op onderzoek en de overdracht en het ontstaan van innovatie wil verbeteren en een nieuwe "krachtlijn 2" die tot doel heeft om het ondernemerschap en de KMO's te ondersteunen. De voormalige krachtlijnen 2 en 3 zijn aldus krachtlijnen 3 en 4 geworden. Deze wijzigingen worden aangevuld met een nieuw begrotingsontwerp (de orde van grootte blijft ongewijzigd ten opzichte begrotingsverdeling die wordt voorgesteld in dit document).

De wijzigingen hebben geen significante invloed op de huidige effectenbeoordeling. De beoordelaar achtte het bijgevolg niet nodig om ook het milieueffectenrapport aan te passen.

De adviezen die in het kader van het raadplegingsproces op grond van de Ordonnantie werden geformuleerd over de inhoud zelf van het milieueffectenrapport, werden grondig geanalyseerd. Wanneer dit noodzakelijk werd geacht, werd het huidige document aangepast in de zin van de adviezen. Het document is bijgevolg een geconsolideerde versie volgend op het openbaar onderzoek. Al deze aanpassingen hadden met name betrekking op de huidige effectbeoordeling".

De conclusie en de niet-technische samenvatting lichten de volgende punten toe:

"EFRO is een Europees Fonds dat deel uitmaakt van een gemeenschappelijk strategisch kader en dat ijvert voor de versterking van de economische en sociale cohesie door de ongelijkheid tussen de Europese regio's te verkleinen. EFRO financiert:

- rechtstreekse steun aan investeringen in bedrijven (met name KMO's) om duurzame banen te creëren;
- de oprichting van infrastructuren voor toepassingen op het gebied van onderzoek en innovatie, telecommunicatie, het milieu, energie en transport;
- financiële instrumenten die de regionale en lokale ontwikkeling ondersteunen;
- maatregelen van technische bijstand.

Het OP EFRO 2014-2020 gaat uit van 3 prioritaire krachtlijnen:

- Prioritaire krachtlijn 1 is gericht op het creëren van activiteiten en werkgelegenheid via de ondersteuning van het concurrentievermogen van bedrijven uit sectoren met groeipotentieel.
- Prioritaire krachtlijn 2 beoogt de aanpak van de milieugerelateerde uitdagingen van het Gewest.
- Prioritaire krachtlijn 3 beoogt de inperking van de sociale, economische en milieugerichte dualisering van het grondgebied.

Deze drie krachtlijnen worden vertaald in één of meer concrete doelstellingen. Zij worden aangevuld met een krachtlijn "technische bijstand" die gericht is op een specifieke ondersteuning van de uitvoering van het OP EFRO 2014-2020 (deze krachtlijn krijgt 4% van de financiële middelen van het programma toebedeeld).

Het Gewest merkt hieromtrent op - wat ook de beoordelaar zelf ex ante opmerkte - dat "de voormalige krachtlijn 1 is opgesplitst in twee luiken, [dat het Programma was aangevuld met] een nieuw begrotingsontwerp" ("waarbij de orde van grootte ongewijzigd [bleef] ten opzichte begrotingsverdeling die wordt voorgesteld in huidig document") maar dat de "wijzigingen geen significante invloed [hadden] op de huidige effectenbeoordeling."

De beoordelaar verduidelijkt:

"Het OP EFRO 2014-2020 identificeert verder de belangrijkste sectoren die een deel van de interventies binnen het programma voor hun rekening nemen. Dat zijn de volgende sectoren:

- de media, de creatieve sectoren en het toerisme
- de afvalstoffen en grondstoffen
- de duurzame voeding en de horeca
- het duurzaam bouwen
- de gezondheid en dienstverlening aan personen

Tot slot zullen een aantal interventies gericht zijn op het inperken van de dualisering van het gewestelijk grondgebied (krachtlijn 3). Deze interventies worden geografisch geconcentreerd de Zone voor Stadsherwaardering (ZSH) zoals bepaald in het ontwerp-DGewOP.

Wat de effectenbeoordeling van het programma op sociaal en economisch vlak betreft, blijkt dat het ontwerp van OP EFRO 2014-2020 een belangrijke hefboomfunctie vervult. Het is immers een instrument dat nieuwe activiteiten kan genereren en bestaande kan versterken.

[Krachtlijnen 1 en 2 richten zich] specifiek op de ondersteuning van KMO's zowel op het vlak van onderzoek en ontwikkeling in deze bedrijven als op de oprichting van nieuwe bedrijven en de begeleiding van de KMO's in hun groei- en ontwikkelingsfasen. [Deze krachtlijnen focussen hun] bijdrage op de sectoren met groeipotentieel door hen te ondersteunen in hun ontwikkelingsdynamiek die gericht is op innovatie. [Deze krachtlijnen krijgen] 52,5% van de financiële middelen van het programma toebedeeld en zijn bijgevolg bijzonder belangrijke [krachtlijnen] binnen het programma.

[Krachtlijn 3] beoogt de bevordering van een economie die minder afhankelijk is van grondstoffen. Deze krachtlijn ondersteunt in de betrokken sectoren activiteiten die bedoeld zijn om technieken te ontwikkelen waardoor de afhankelijkheid van grondstoffen wordt teruggedrongen. Deze krachtlijn beoogt de loskoppeling van middelen die momenteel bedoeld zijn voor de aankoop van grondstoffen, met de bedoeling om deze evolutie te bevorderen of om deze middelen te gebruiken voor andere doeleinden. Aan deze krachtlijn werd 31,5% van de financiële middelen van het programma toegekend.

[Krachtlijn 4] is enerzijds gericht op de ondersteuning van de herwaardering van braakliggende industriële terreinen (4% van de financiële middelen van het programma) en de sanering van verontreinigde gronden en anderzijds op de verbetering van het leefmilieu in kwetsbare wijken en bij kwetsbare bevolkingsgroepen (8% van de middelen). Deze bijdrage kan de economische herwaardering van industriële terreinen of verontreinigde gronden vergemakkelijken door deze gronden opnieuw beschikbaar te maken. Door deze wijken aantrekkelijker te maken, zorgt de ondersteuning van deze kwetsbare wijken en bevolkingsgroepen voor meer activiteiten in die wijken. Deze bijdrage heeft een niet te verwaarlozen sociale impact die het sociale weefsel versterkt door de verbetering van uitrustingen en infrastructuur en de herinrichting van openbare ruimten.

Algemeen werkt de bevordering van tewerkstelling en activiteiten als een katalysator voor de sociale integratie. De bevordering van de activiteiten heeft bovendien een positieve impact op de gehele leveranciersketen van deze activiteiten. Het EFRO-programma houdt echter het risico in dat activiteiten worden bevorderd die een concurrerende werking uitoefenen op reeds bestaande activiteiten die om diverse redenen (gebrek aan initiatief/structuren buiten BHG, enz.) geen toegang kregen tot deze ondersteuning. Dit risico moet worden opgenomen in de beoordeling van de geplande projecten. Wat betreft de effectenbeoordeling van het OP EFRO voor andere milieugerelateerde domeinen: deze worden mee bepaald door de aard van de groeisectoren die in het programma worden opgenomen. De sectoren duurzame bouw, duurzame voeding en afvalstoffen en grondstoffen kunnen een positieve impact hebben op het leefmilieu. De aard van deze impact wordt beschreven in dit document. Het

programma richt zich dus met name op de sectoren die een positieve invloed kunnen uitoefenen op het milieu. Deze sectoren worden met name ondersteund door voorgenoemde krachtlijn 1.

Daarnaast heeft [krachtlijn 3] ook een directe impact op het leefmilieu via de ondersteuning van de energie- en milieutransitie van de economie en de bevordering van een rationeel gebruik van grondstoffen. Deze krachtlijn heeft een potentiële impact op alle domeinen van het leefmilieu die verband houden met energie en grondstoffen.

Tot slot heeft [krachtlijn 4] ook een positieve impact op het leefmilieu doordat het een bijdrage levert aan de sanering van verontreinigde gronden. De verbetering van de openbare ruimten in kwetsbare wijken heeft vermoedelijk ook een positieve impact op het milieu (het creëren van groene ruimten, het verbeteren van de zachte mobiliteit, enz.).

Het milieueffectenrapport herhaalt ook dat nieuwe activiteiten onvermijdelijk leiden tot negatieve effecten op het milieu (behoefte aan verplaatsingen, grondstoffen, enz.). Deze effecten zijn echter weinig significant in vergelijking met de voordelen van het programma. Ze worden bovendien uitvoerig gedekt op regionaal niveau in de verschillende plannen en door het bestaande rechtskader (IRIS2-plan, energieprestatie van de gebouwen, afvalplan, waterplan, enz.)."

Mate waarin rekening wordt gehouden met het openbaar onderzoek betreffende het ontwerp van Operationele programma en het rapport over de hieruit voortvloeiende milieueffecten

Dit onderzoek, dat op 4 maart 2014 werd afgerond, werd uitvoerig gepromoot (geschreven pers, radio, televisie, internet). In het kader van dit onderzoek heeft elke burger, elk bedrijf, elke organisatie en elke instelling de mogelijkheid gekregen om een mening of bemerkingen uit te brengen die hij/zij pertinent vindt, rekening houdend met de voorgestelde prioriteiten en doelstellingen. Overeenkomstig de geldende voorschriften van het gewest, berustte de raadpleging op een effectieve samenwerking (presentatie van het openbaar onderzoek door de regionale overheid en de beoordelaar, vereniging met verbindingssambtenaren van de lokale overheid) met de gemeenten die de informatie konden verspreiden onder hun inwoners.

Buiten het specifieke overleg met de geraadpleegde instanties, werden de vragen echter beperkt tot ondernemers (VO Group) en vijf van de negentien gemeenten van Brussel (Jette, Watermaal-Bosvoorde, Sint-Lambrechts-Woluwe, Evere en Ukkel).

Alle adviezen werden geïntegreerd in de **overzichtstabel adviezen**(zie bijlage) die door de Brusselse Hoofdstedelijke Regering werd goedgekeurd.

Mate waarin rekening wordt gehouden met het advies van het Brussels Instituut voor Milieubeheer

Leefmilieu Brussel (Brussels Instituut voor Milieubeheer) stipte op 28 februari 2014 de volgende punten aan met betrekking tot het ontwerp van OP EFRO 2014-2020 van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest:

"Leefmilieu Brussel levert een algemeen positief advies af over het ontwerp van het Brusselse Operationele programma (OP) EFRO 2014-2020 en zijn MER, zoals goedgekeurd door de Brusselse Hoofdstedelijke Regering op 19 december jl. Het ontwerp-OP sluit immers perfect aan bij de visie van Leefmilieu Brussel over een duurzame stad, meer bepaald via krachtlijn 2 van het ontwerp van OP. Het is ook consistent met het stadsproject dat het GPDO bepleit.

Er dient evenwel te worden opgemerkt dat de effecten van het EFRO-2014-2020-programma in dit stadium moeilijk te beoordelen zijn. Naast de krachtlijnen van het ontwerp van OP, zijn de reële effecten en invloeden van het programma immers sterk afhankelijk van de projecten in het kader van het programma worden geselecteerd. Leefmilieu Brussel heeft toch enkele opmerkingen betreffende het ontwerp van OP.

Leefmilieu Brussel is van mening dat het ontwerpprogramma aan operationaliteit en transparantie zou winnen indien het niet alleen de beginselen zou definiëren, maar ook een preciezere inhoud zou geven aan de selectiecriteria van de projecten.

Leefmilieu Brussel dringt erop aan dat de criteria zo worden opgesteld dat de gekozen projecten de uitvoering van een groen en blauw netwerk mogelijk maken in zones met een tekort aan groene ruimten (zones die gemakkelijk samen kunnen vallen met de ZSH) in de zin van maatregelen 2, 3, 4 en 6 van het ontwerp van het gewestelijk natuurplan."

Verder levert Leefmilieu Brussel advies over verschillende elementen die in geïntegreerd formaat in aanmerking worden genomen in de **overzichtstabel advies** (zie bijlage) die door de Brusselse Hoofdstedelijke Regering is goedgekeurd.

Mate waarin rekening wordt gehouden met het advies van de Milieuraad van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

De Milieuraad van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft op 12 februari 2014 na een voorstelling van het Operationele programma EFRO 2014-2020 en het bijbehorende milieueffectenrapport aan de leden van de Raad op 5 februari 2014 het volgende advies verleend:

"De Raad vindt het heel positief dat het leefmilieu wordt opgenomen in het EFRO-programma. Het is immers van fundamenteel belang om de energietransitie en de band tussen het leefmilieu en de ondernemingen te ondersteunen.

Het is eveneens erg positief dat het ontwerp circulaire economie aanmoedigt."

Dit advies kaart een aantal thema's aan die in geïntegreerd formaat in aanmerking worden genomen in de **overzichtstabel advies** (zie bijlage) die door de Brusselse Hoofdstedelijke Regering is goedgekeurd.

Opvolgingsmaatregelen

Naast de opvolging via verschillende programmeringsindicatoren, waarvan sommige rechtstreeks via de milieu-instantie worden overgemaakt aan de beheersautoriteit van het OP, koppelt het Gewest verschillende operatoren aan het begeleidingscomité van het OP, waaronder milieupartners die als betrokken organisaties het maatschappelijk middenveld vertegenwoordigen.